



## EKONOMISKĀS UN MONETĀRĀS SAVIENĪBAS INSTITŪCIJAS

Eiropas monetārās savienības institūcijas ir lielā mērā atbildīgas par Eiropas monetārās politikas izveidi, noteikumiem, kas regulē euro emisiju, un cenu stabilitāti ES. Šīs institūcijas ir: Eiropas Centrālā banka (ECB), Eiropas Centrālo banku sistēma (ECBS), Ekonomikas un finanšu komiteja, Eurogrupa un Ekonomikas un finanšu padome (*Ecofin*).

### JURIDISKAIS PAMATS

- Līguma par Eiropas Savienības darbību 119.–144. pants, 219. pants un 282.–284. pants;
- Līgumam par Eiropas Savienību pievienotie protokoli: Protokols (Nr. 4) par Eiropas Centrālo banku sistēmas Statūtiem un Eiropas Centrālās bankas Statūtiem, Protokols (Nr. 14) par Eurogrupu.

### MĒRĶI

Ekonomiskās un monetārās savienības (EMS) institūciju galvenie mērķi ([2.6.1.](#)) ir:

- pabeigt iekšējā tirgus izveidi, likvidējot valūtas kursu svārstības un atceļot maiņas darījumiem noteiktās izmaksas, kā arī izmaksas, lai nodrošinātos pret valūtas kursa svārstību riskiem;
- nodrošināt izmaksu un cenu salīdzināmību Savienībā, tādējādi palīdzot patērētājiem, veicinot Savienības iekšējo tirdzniecību un atvieglojot uzņēmējdarbību;
- nostiprināt Eiropas monetāro stabilitāti un finansiālo ietekmi:
  - nepieļaujot nekādu iespēju veikt spekulācijas ar Savienības valūtām;
  - ar monetārās savienības ekonomiskās dimensijas palīdzību nodrošinot jaunās valūtas noturību pret starptautiskām spekulācijām;
  - radot priekšnoteikumus, lai euro varētu kļūt par vienu no galvenajām rezerves un maksājumu valūtām.



## SASNIEGUMI

**A.** EMS pirmajā posmā izveidotās institūcijas (1990. gada 1. jūlijs–1993. gada 31. decembris)

EMS pirmajā posmā netika izveidota neviena monetāra institūcija.

**B.** EMS otrajā posmā (1994. gada 1. janvāris–1998. gada 31. decembris) izveidotās institūcijas

**1.** Eiropas Monetārais institūts (EMI)

EMI tika izveidots EMS otrā posma sākumā (atbilstoši EK līguma 117. pantam), un tas pārņēma Vadītāju komitejas un Eiropas Monetārās sadarbības fonda (EMSF) uzdevumus. Tam nebija tiesību ietekmēt monetāro politiku, kas turpināja būt valsts iestāžu prerogatīva. EMS otrā posma īstenošanas galvenie uzdevumi ietvēra arī valstu centrālo banku sadarbības un dalībvalstu monetāro politiku koordinēšanas stiprināšanu ar mērķi nodrošināt cenu stabilitāti. Saskaņā ar EK līguma 123. panta 2. punktu EMI tika likvidēts pēc ECB izveidošanas, kam tas bija licis pamatus (1998. gada 1. jūnijā).

**2.** Monetārā komiteja

To veidoja Komisijas un dalībvalstu vienādā skaitā ieceltie locekļi. Tā tika izveidota, lai veicinātu dalībvalstu politiku pilnīgu koordinēšanu, kas nepieciešama iekšējā tirgus darbībai (EK līguma 114. pants), un tai bija padomdevējas funkcijas. To likvidēja trešā posma sākumā, aizstājot ar Ekonomikas un finanšu komiteju (LESD 134. pants).

**C.** Trešajā posmā izveidotās iestādes (sākot no 1999. gada 1. janvāra)

**1.** Eiropas Centrālā banka (ECB) ([1.3.11.](#))

**a.** Organizācija

ECB tika izveidota 1998. gada 1. jūnijā un atrodas Frankfurtē pie Mainas. To vada divas struktūras, kas nav atkarīgas no Savienības vai dalībvalstu iestādēm (tās ir ECB Padome un Valde), un saistībā ar noteiktu uzdevumu veikšanu arī ECB Ģenerālpadome, taču tā nav ECBS lēmējinstance. Ar Lisabonas līgumu ECB kļuva par ES iestādi (LES 13. panta 1. punkts, LESD 282.–284. pants); iepriekš saskaņā ar EK līguma noteikumiem tai nebija nekāda statusa, kaut arī tā tomēr bija juridiska persona.

**i.** Padome

To veido Valdes locekļi un to dalībvalstu centrālo banku vadītāji, kurās ir ieviests euro (LESD 283. pants un Statūtu 10. panta 1. punkts). Padome kā galvenā lēmējinstāde pieņem nepieciešamās pamatnostādnes un lēmumus, lai nodrošinātu ECBS uzticēto uzdevumu izpildi, formulē Savienības monetāro politiku (atbilstoši ietverot lēmumus saistībā ar starpposma monetārajiem mērķiem, galvenajām procentu likmēm un rezervju nodrošināšanu ECBS) un ievieš nepieciešamās pamatnostādnes tās īstenošanai (Statūtu 12. pants). Lisabonas līgumā ir norādīts, ka ECB Valdes locekļus izvēlas un ar kopēju piekrišanu ieceļ Eiropadome ar kvalificētu balsu vairākumu (LESD 283. pants).



## ii. Valde

Tā ietver Valdes priekšsēdētāju, priekšsēdētāja vietnieku un četrus pārējos locekļus, kurus visus, kopīgi vienojoties, ieceļ eurozonas dalībvalstu vai valdību vadītāji uz astoņu gadu periodu, kuru nepagarina (LESD 283. pants). Tai ir uzticēta monetārās politikas īstenošana un līdz ar to norādījumu sniegšana valstu centrālajām bankām. Tā ir atbildīga arī par ECB Padomes sanāksmju sagatavošanu un ECB pašreizējo darbību (Statūtu 11. un 12. pants).

## iii. Ģenerālpadome

ECB Ģenerālpadomē (Statūtu 44. pants) ir ECB priekšsēdētājs, priekšsēdētāja vietnieks un visu ES dalībvalstu centrālo banku vadītāji, neatkarīgi no tā, vai šīs valstis ir ieviesušas euro vai ne. Ģenerālpadome piedalās statistikas datu apkopošanā, saskaņo to dalībvalstu monetāro politiku, kurās nav ieviests euro, un uzrauga Eiropas Savienības valūtas kursa mehānisma darbību.

## b. Nozīme

Eurozonā banknotes var emitēt gan ECB, gan valstu centrālās bankas, taču tikai ECB drīkst faktiski apstiprināt to emisiju. Dalībvalstis drīkst emitēt monētas, ja ECB ir apstiprinājusi emisijas daudzumu (LESD 128. pants). ECB pieņem lēmumus, kas ir nepieciešami, lai ECBS varēti veikt tai uzticētos uzdevumus saskaņā ar saviem Statūtiem un Līgumu (LESD 132. pants). Ar valstu centrālo banku palīdzību tā apkopo nepieciešamo statistikas informāciju vai nu no atbildīgajām valstu iestādēm, vai tieši no ekonomikas jomas pārstāvjiem (Statūtu 5. pants). Ar ECB apspriežas par visiem ierosinātajiem Savienības aktiem, kas ir ECB kompetencē, un pēc valsts iestāžu pieprasījuma – par visiem likumprojektiem (LESD 127. panta 4. punkts). Tā ir atbildīga par sekmīgu Eiropas Vienotās automatizētās reālā laika bruto norēķinu sistēmas (*TARGET2*) (euro maksājumu sistēma, kas saista valsts maksājumu sistēmas un ECB maksājumu mehānismu) darbību. ECB veic pasākumus to dalībvalstu centrālo banku integrēšanai ECBS, kuras pievienojas eurozonai.

ECB var veikt īpašus uzdevumus saistībā ar politiku, kas attiecas uz kredītiestāžu un citu finanšu iestāžu konsultatīvu uzraudzību (LESD 127. panta 6. punkts un Statūtu 25. panta 2. punkts). Ar vienoto uzraudzības mehānismu (VUM) ECB ir uzticēti papildu uzdevumi attiecībā uz nozīmīgu banku uzraudzību eurozonā un citās mehānisma dalībvalstīs. Dalībvalstu iestādes sadarbībā ar ECB turpina pārraudzīt mazāk nozīmīgās bankas; uzraudzības iestāžu pārrobežu sadarbību Savienībā nodrošina trīs Eiropas uzraudzības aģentūras (EUI) – Eiropas Banku iestāde (EBI), Eiropas Vērtspapīru un tirgu iestāde (EVTI) un Eiropas Apdrošināšanas un aroda pensiju iestāde (EAAPI). Šo uzraudzības sistēmu papildina jaunā makroprudenciālās uzraudzības institūcija – Eiropas Sistēmisko risku kolēģija (ESRK).

## 2. Eiropas Centrālo banku sistēma (ECBS) un Eurosistēma

### a. Organizācija

ECBS ietver ECB un visu ES dalībvalstu centrālās bankas (LESD 282. panta 1. punkts un Statūtu 1. pants). To pārvalda tās pašas lēmējīestādes, kuras pārvalda ECB (LESD



282. panta 2. punkts). Eurosistēma ietver tikai ECB un eurozonas dalībvalstu centrālās bankas.

#### **b. Nozīme**

ECBS pamatzdevums ir uzturēt cenu stabilitāti (LESD 127. panta 1. punkts un 282. panta 2. punkts, Statūtu 2. pants). Neskarot šo mērķi, ECBS atbalsta vispārējo ekonomikas politiku, kas veicina Savienības mērķu sasniegšanu. Šo uzdevumu tā izpilda, veicot šādas darbības (LESD 127. panta 2. punkts un Statūtu 3. pants):

- definē un īsteno Eiropas Savienības monetāro politiku;
- veic valūtas maiņas operācijas atbilstoši LESD 129. pantam;
- tur un pārvalda dalībvalstu oficiālās ārvalstu valūtas rezerves;
- veicina norēķinu sistēmu netraucētu darbību; kā arī
- palīdz kompetentajām iestādēm sekmīgi īstenot pasākumus, kas attiecas uz kredītiestāžu prudenciālu uzraudzību un finanšu sistēmas stabilitāti (LESD 127. panta 5. punkts un Statūtu 3.3. punkts).

#### **3. Ekonomikas un finanšu komiteja**

Tajā ir ne vairāk kā seši locekļi, no kuriem trešdaļu ieceļ dalībvalstis, trešdaļu – Komisija un trešdaļu – ECB (LESD 123. panta 2. punkts), tās pienākumi ir tie paši, kas Monetārājam komitejai, kuru tā nomainīja 1999. gada 1. janvārī, ar vienu būtisku atšķirību: Komisijas un Padomes informēšana par monetārās situācijas attīstību tagad ir ECB pārziņā.

#### **4. Ekonomikas un finanšu jautājumu padome (Ecofin)**

*Ecofin* apvieno visu ES dalībvalstu finanšu ministrus, un tā ir Eiropas līmeņa lēmējinstāde. Pēc apspriešanās ar ECB tā pieņem lēmumus par valūtas maiņas kursa politiku attiecībā uz ārpuskopienas valūtām, lai nodrošinātu cenu stabilitāti.

#### **5. Eurogrupa**

Sākotnēji tās nosaukums bija “Euro-11”, bet eurozonas ekonomikas un finanšu ministru sanāksmē 1997. gadā tās nosaukumu nomainīja uz “Eurogrupa”. Šī neoficiālā padomdevēja institūcija regulāri tiekas, lai apspriestu jautājumus par eurozonas un EMS netraucētu darbību. Komisija un attiecīgā gadījumā ECB tiek aicinātas apmeklēt šīs sanāksmes (Protokola (Nr. 14) par Eurogrupu 1. pants). Neoficiālā *Ecofin* sanāksmē Šeningenā 2004. gada 10. septembrī par Eurogrupas priekšsēdētāju tika ievēlēts Luksemburgas premjerministrs un finanšu ministrs *Jean-Claude Juncker*. Tādējādi viņš kļuva par Eurogrupas pirmo ievēlēto un pastāvīgo priekšsēdētāju, kura pilnvaru laiks sākās 2005. gada 1. janvārī. Eurogrupas nozīmi pastiprināja ar Lisabonas līgumu, lai palielinātu koordināciju eurozonā. Šajā līgumā arī pirmo reizi tiek minēts nosaukums “Eurogrupa” (LESD 137. pants). Oficiālie jauninājumi ietver Eurogrupas priekšsēdētāja ievēlēšanu uz divarpus gadu termiņu (LESD Protokola (Nr. 14) par Eurogrupu 2. pants) ar Eurogrupā pārstāvēto dalībvalstu vairākumu.



## EIROPAS PARLAMENTA LOMA

### A. Likumdošanas uzdevumi

1. Eiropas Parlaments kopā ar Padomi, izmantojot parasto likumdošanas procedūru:

- pieņem sīki izstrādātus noteikumus daudzpusējās uzraudzības procedūras īstenošanai (LESD 121. panta 6. punkts);
- izdara grozījumus atsevišķos ECB Statūtu pantos (LESD 129. panta 3. punkts); kā arī
- nosaka pasākumus, kas nepieciešami euro kā vienotās valūtas izmantošanai (LESD 133. pants).

2. Ar Eiropas Parlamentu apspriež šādus jautājumus:

- kārtību, kādā dalībvalstis emitē euro monētas (LESD 128. panta 2. punkts);
- nolīgumus par euro maiņas kursu attiecībā pret trešo valstu valūtām (LESD 219. panta 1. punkts);
- to valstu noteikšana, kuras atbilda vienotās valūtas ieviešanas prasībām 1999. gadā un pēc tam;
- ECB Valdes priekšsēdētāja, priekšsēdētāja vietnieka un citu tās locekļu iecelšana (LESD 283. panta 2. punkts un ECB Statūtu 11. panta 2. punkts);
- visas izmaiņas balsošanas noteikumos ECB Padomē (ECBS un ECB Statūtu 10. panta 2. punkts);
- likumdošana, ar kuru īsteno pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūru, kas noteikta Stabilitātes un izaugsmes paktā;
- visas izmaiņas ECB piešķirtajās pilnvarās uzraudzīt kredītiestādes un citas finanšu iestādes (LESD 127. panta 6. punkts);
- grozījumus atsevišķos ECB Statūtu pantos (LESD 129. panta 4. punkts).

3. Eiropas Parlamentu informē par sīki izstrādātajiem noteikumiem par Ekonomikas un finanšu komitejas sastāvu (LESD 134. panta 3. punkts).

### B. Uzraudzības funkcija

1. Saskaņā ar Līgumu par Eiropas Savienības darbību

Gada pārskatus par ECBS darbību un monetāro politiku gan iepriekšējā, gan kārtējā gadā ECB iesniedz Eiropas Parlamentam, Padomei un Komisijai, kā arī Eiropadomei. ECB priekšsēdētājam pēc tam jāsniedz pārskats Padomei un Eiropas Parlamentam, kas par to var sarīkot vispārējas debates (LESD 284. panta 3. punkts un ECB Statūtu 15. panta 3. punkts). ECB priekšsēdētāju un pārējos Valdes locekļus pēc Parlamenta pieprasījuma vai pēc viņu pašu ierosmes var uzklaut Parlamenta kompetentās komitejas (LESD 284. panta 3. punkta 2. daļa).



## 2. Parlamenta iniciatīva

EP aicināja Līgumā noteiktās ECB plašās pilnvaras (t. i., brīvību noteikt, kādu monetāro politiku īstenot) līdzsvarot ar demokrātisko pārskatatbildību (1996. gada 18. jūnija rezolūcija). Šajā sakarā tas ieviesa “monetāro dialogu”. ECB priekšsēdētājs vai kāds cits Padomes loceklis vismaz ik pēc trīs mēnešiem ierodas Parlamenta Ekonomikas un monetārajā komitejā, lai atbildētu uz jautājumiem par ekonomisko perspektīvu un lai pamatotu monetārās politikas īstenošanu eurozonā. Turklāt Parlaments patstāvīgā ziņojumā regulāri sniedz savu vērtējumu par ECB gada pārskatu. Parlaments un ECB 2013. gadā noslēdza iestāžu nolīgumu par demokrātisku pārskatatbildību un to uzdevumu pārraudzību, kuri ECB uzticēti saistībā ar vienoto uzraudzības mehānismu.

Dražen Rakić / Dirk Verbeken  
01/2020

